

فارسی نهم

درس سوم:

مشکل آینه

بخش نخست:

مش آینه

بند نخست (ص ۲۴):

* * *

قلمرو زبانی: تب و تاب: شور و هیجان / پیوند: ارتباط / دیدگان: ج دیده، چشم‌ها / گشوده شده‌اند: باز شده‌اند

قلمرو ادبی: تشبیه (نوجوانی تولد دوباره انسان است) / جناس (تب و تاب) / تشبیه (دیگران زبان نقد او و پنجره‌هایی هستند که...)/ تشخیص (دیدگان پرسشگر) / تناسب (زبان - دیدگان)

قلمرو فکری: این بند به بیان ویژگی‌های دوره نوجوانی می‌پردازد.

بند دوم (ص ۲۴):

* * *

قلمرو زبانی: می نمایانند: نشان می دهند / هیاهو: سروصدا / رسم: آیین و روش

قلمرو ادبی: تشبیه (آن‌ها مثل آینه همان قدر که ...) / کنایه (خوبی‌ها را پیش چشم می آورند: خوبی‌ها را می گویند) / تضاد (خوبی‌ها - عیب‌ها) / کنایه (گامی به سوی فراتر رفتن برداریم: پیشرفت کنیم)

قلمرو فکری: این بند، ویژگی‌های دوستان واقعی را برمی شمارد.

بیت: آینه چون نقش تو بنمود راست خود شکن، آینه شکستن خطاست

* * *

قلمرو زبانی: آینه: آینه / چون: هنگامی که / بنمود: نشان داد / راست: درست

قلمرو ادبی: تناسب (آینه - نقش) / کنایه (خود شکن: خودت را اصلاح کن) / تضاد (راست

- خطا) ضرب‌المثل (کل بیت)

قلمرو فکری: هنگامی که آینه، تصویرت را به تو درست نشان داد (عیبت را نمایان کرد)

آن وقت به اصلاح خود پرداز؛ زیرا شکستن آینه، کار نادرستی است.

بخش دوم

شعر «کار و شایستگی»

پروین اعتصامی

کار و شایستگی

که خودبندی و پندار نیست
متاع جوانی به بازار نیست
که باری است فرصت، دیگر باری نیست
چو در هست، حاجت به دیوار نیست
بیاموز، آموختن عار نیست
تو را تا در آینه زنگار نیست
ز آغاز، هر خوش خروار نیست
دریغا که شاگرد هیار نیست

۱ جوانی که کار و شایستگی است
چو بفروختی، از که خواهی خرید؟
قیمت بشر، جز حقیقت بجوی
بیچ از ره راست، بر راه کج
۵ ز آزادگان، بردباری و سعی
به چشم بصیرت به خود درنگ
حمی دانه و خوش، خروار شد
حمد کار ایام، درس است و پند

پروین اعتصامی

قالب شعری: قطعه

سراینده: پروین اعتصامی

* * *

واژه‌های قافیه:

پندار، بازار، دگربار، دیوار، عار، زنگار، خروار، هشیار

واژه ردیف:

«نیست» در پایان همه بیت‌ها

بیت ۱: جوانی گه کار و شایستگی است گه خودپسندی و پندار نیست

* * *

قلمرو زبانی: گه: گاه، زمان، هنگام / خودپسندی: غرور / پندار: وهم و خیال

جوانی: نهاد / گه: مسند

قلمرو ادبی: تضاد (است - نیست) / تکرار (گه) / مراعات نظیر (جوانی - کار - شایستگی) /

واج آرایی (س)

قلمرو فکری: جوانی هنگام کار کردن و نشان دادن شایستگی هاست و زمان غرور و

خیال پردازی نیست.

بیت ۲: چو بفروختی از که خواهی خرید متاع جوانی به بازار نیست

* * *

قلمرو زبانی: چو: چون، اگر / متاع: کالای باارزش و گران بها

متاع: نهاد / نیست: فعل غیر اسنادی

قلمرو ادبی: تشبیه (متاع جوانی) / مراعات نظیر (متاع - بازار - خرید) / واج آرایی (خ) /

تضاد (فروختن - خریدن) / پرسش انکاری (چو بفروختی از که خواهی خرید)

قلمرو فکری: اگر جوانی را از دست بدهی، هرگز نمی‌توانی آن را به دست بیاوری؛

جوانی کالایی نیست که بتوانی آن را از بازار بخری.

بیت ۳: غنیمت شمر جز حقیقت مجوی که باری است فرصت دگر بار نیست

* * *

قلمرو زبانی: حقیقت: راستی، درستی / باری: یک بار / دگر بار: بار دیگر

حقیقت: متمم / فرصت: نهاد

قلمرو ادبی: تضاد (است - نیست) / تکرار (بار) / واج آرای (س)

قلمرو فکری: ارزش جوانی‌ات را بدان و جز حقیقت و راستی چیز دیگری را جست‌وجو

نکن؛ زیرا جوانی انسان یک بار است و دیگر تکرار نمی‌شود.

بیت ۴: مپیچ از ره راست بر راه کج چو در هست حاجت به دیوار نیست

* * *

قلمرو زبانی: ره: راه / چو: چون / حاجت: نیاز، احتیاج / بیت دارای سه جمله است.

قلمرو ادبی: تضاد (راست - کج) / جناس (بر - در) / مراعات نظیر (در - دیوار) / تضاد

(هست - نیست) / کنایه (حاجت به دیوار نیست: انجام کاری برخلاف اصول درست) /

ضربالمثل (چو در هست حاجت به دیوار نیست)

قلمرو فکری: تلاش کن تا از راه راست خارج نشوی و به راه نادرست نروی؛ هنگامی که

در (راه درست) وجود دارد، احتیاجی به بالا رفتن از دیوار (راه نادرست) نیست.

بیت ۵: ز آزادگان، بردباری و سعی

بیاموز، آموختن عار نیست

* * *

قلمرو زبانی: ز: از / آزادگان: ج آزاده / بردباری: شکیبایی / عار: ننگ، عیب

بردباری: مفعول / آموختن: نهاد / عار: مسند

قلمرو ادبی: ضربالمثل (آموختن عار نیست)

قلمرو فکری: از انسان‌های آزاده، صبر و تلاش را یاد بگیر؛ یاد گرفتن عیب و ننگ نیست.

بیت ۶: به چشم بصیرت به خود درنگر تو را تا در آینه زنگار نیست

* * *

قلمرو زبانی: بصیرت: بینایی، بینش / درنگر: نگاه کن / زنگار: غبار، آلودگی

را: گسست اضافه (آینه تو) / تو: مضاف‌الیه / زنگار: نهاد

قلمرو ادبی: کنایه (به چشم بصیرت به خود نگریستن: خود را اصلاح کردن) / تناسب
(چشم - بصیرت - درنگر) / واج‌آرایی (ر)

قلمرو فکری: تا غبار گناهان، آینه دلت را تیره نکرده و قابلیت اصلاح خودت را داری
با نگاهی همراه بینش و آگاهی به خودت نگاه و سپس خود را اصلاح کن.

بیت ۷: همی دانه و خوشه خروار شد ز آغاز هر خوشه خروار نیست

* * *

قلمرو زبانی: همی: همانا/ خروار: انبوه و بسیار

قلمرو ادبی: مراعات نظیر (دانه - خوشه - خروار)/ تکرار (خوشه)/ واج آرایی (خ)/ کنایه

(همی دانه و خوشه خروار شد: موفقیت کم کم به دست می آید)

قلمرو فکری: دانه‌ها و خوشه‌ها کم کم کنار هم جمع می‌شوند و خروار و خرمن را

به وجود می‌آورند؛ از آغاز هر خوشه‌ای خروار (مقدار زیاد) نبوده است.

بیت ۸: همه کار ایام درس است و پند در یغا که شاگرد هشیار نیست

* * *

قلمرو زبانی: ایام: ج یوم، روزها، در اینجا به معنای روزگار / در یغا: افسوس / هشیار: هوشیار

قلمرو ادبی: تشبیه (کار ایام مانند درس است) / تضاد (است - نیست) / تناسب (درس -

پند - شاگرد) تلمیح (در یغا که شاگرد هشیار نیست: ما أَكثَرَ الْعِبَرِ و أَقَلَّ الْإِعْتِبَارِ؛ عبرت‌ها چه بسیار است و عبرت گرفتن‌ها چه کم است!)

قلمرو فکری: کار روزگار، درس دادن و پند آموختن است؛ افسوس که شاگرد هوشیار

نیست و درس نمی‌گیرد.

دانش ادبی؛ پرسش انکاری

گاهی برای تأکید بر سخن و گاهی برای رد یا نفی آن، پرسشی را مطرح می‌کنیم. به این گونه پرسش، پرسش انکاری می‌گویند.

ظاهر این گونه پرسش‌ها مثبت است، ولی مفهوم منفی دارد.

* * *

چو بفروختی از که خواهی خرید (نمی‌توانی بخری)

که تواند که دهد میوه الوان از چوب (نمی‌تواند بدهد)

چه جای این حرص و هوس باطل است! (جای این حرص و هوس باطل نیست)

واژه‌شناسی:

در نوشتن واژگانی مانند پائیز، آئینه، کجائید و ... به جای همزه، بهتر است از حرف «ی» بهره بگیریم.

* * *

باغ امسال چه **پاییز** عجیبی دارد
تو را تا در **آئینه** زنگار نیست
پرنده‌تر ز مرغان هوایی

شاخه با ریشهٔ خود حسّ غریبی دارد
به چشم بصیرت به خود درنگر
کجائید ای سبک‌روحان عاشق

بازنویسی از **مرزبان نامه**، سعدالدین وراوینی

۲۹

حکایت:

باغبان نیک اندیش

قلمرو زبانی:

خسرو: پادشاه، لقب پادشاهان ایران / تماشا: سیر و سیاحت / صحرا: جای سرسبز و خرم / سالخورده: پیر / موسم: هنگام / فرتوتی: پیر و سالخورده / اعمال: ج عمل، کارها / حرص: طمع، زیاده‌خواهی / هوس: خواهش نفس / نشانیدن: کاشتن

قلمرو ادبی: کنایه (سرگرم بودن: مشغول بودن) / تضاد (کهنسالی - جوانی) / پرسش

انکاری (چه جای این حرص و هوس باطل است: جای این حرص و هوس باطل نیست) / میوه آن کجا توانی خورد: میوه آن را نمی‌توانی بخوری) / کنایه (دست برداری: ترک کنی) / تشبیه (درخت اعمال نیک)

قلمرو فکری: برنامه‌ریزی برای آینده، دارای اهمیت است.

تاریخ ادبیات:

ردیف	شاعر / نویسنده	قرن / سال	اثر / آثار	ویژگی / اهمیت
۱	نظامی گنجهای	قرن ششم ه.ق	مخزن الاسرار، لیلی و مجنون، خسرو و شیرین، هفت پیکر، اسکندرنامه	داستان پردازی در منظومه‌های او به اوج رسید.
۲	پروین اعتصامی	۱۲۸۵-۱۳۲۰ خورشیدی	دیوان اشعار شامل: قطعه‌ها، قصیده‌ها و مثنوی‌ها	سروده‌های وی در زمینه‌های اجتماعی، اخلاقی و انتقادی است و اندرزگونه
۳	سعدالدین وراوینی	قرن هفتم ه.ق	ترجمهٔ مرزبان‌نامه به فارسی	اصل این کتاب اثر مرزبان بن رستم و به زبان طبری (مازندرانی کهن) بوده است.